

VLEERMUIZEN ROND KASTEEL DAELENBROEK

S. & W. JANSEN, Korhoenstraat 12, Herkenbosch

In de winter 1988/1989 werden voor het eerst sinds dertig jaar op het kasteel Daelenbroek weer vleermuizen geteld in hun winterverblijf. In 1989 is het gebied bekeken op de aanwezigheid van vleermuizen in hun zomerbiotoop. In het gebied zijn zeven soorten vleermuizen geteld. Eén soort daarvan was ook in de winter waargenomen. De aangetroffen vleermuizen worden per soort behandeld.

GEBIEDSBESCHRIJVING

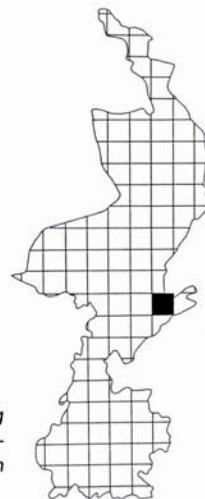
Het kasteel Daelenbroek (fig. 1) staat in het Herkenbosscher Broek ten zuiden van het dorp Herkenbosch (Uurhok 58-55, fig. 2). De aangrenzende landbouwpercelen rondom het kasteel bestaan voornamelijk uit vochtige weilanden. Door sterke ontwatering in het buitengebied is het gebruik van het land drastisch veranderd. De fraaie pinksterweiden hebben plaats moeten maken voor saai raaigraslanden en maïs-akkers. De wegen door dit gebied worden begeleid door populieren of knotwilgen. De nieuwbouw van Herkenbosch wordt door plantsoenen af-

geschermd van het buitengebied. Langs de oprijlaan naar het kasteel staan oude eiken met daar tussen holle lindebomen die geknot zijn (fig. 3). In de weilanden rond de kasteelboerderij staan hoogstamfruitbomen. Het kasteel, de tuin met zijn oude loofbomen en de onderaardse ruimtes, zijn omringd door een gracht. Het gebied is nog altijd kleinschalig en een boomrijk geheel (fig. 4).

WERKWIJZE

In de maand februari zijn de kelders on-

Figuur 2. Limburg met het uurhok waarbinnen het besproken gebied ligt.

derzocht op de aanwezigheid van overwinterende vleermuizen. Alle geschikte plekje (ruimten tussen stenen) werden bekeken. De vleermuizen werden op het oog gedetermineerd (LANGE *et al.*, 1986).

In de maanden juni tot en met augustus werd het kasteel en omgeving verschillende keren bezocht en geïnventariseerd met behulp van een "QMC mini bat-detector". Een bat-detector is een apparaat dat ultrasone geluiden van b.v. vleermuizen omzet in voor de mens hoorbare geluiden. Bijna elke soort maakt een soortspecifiek geluid, hierdoor kunnen de soorten worden gedetermineerd (HELMER *et al.*, 1987).

WAARGENOMEN VLEERMUIZEN IN HUN WINTERVERBLIJF

Op 22 februari 1989 werd een bezoek gebracht aan de onderaardse ruimtes, die de kelders zijn geweest van het voormalige kasteel. De onderaardse gewelven bevinden zich in een slechte toestand.

Er werden Baardvleermuizen (*Myotis mystacinus/brandtii*) aangetroffen, één bij de eerste ruimte die overdekt is en de tweede bij een stenen trap. In de winter 1958/1959 is het winterverblijf ook op vleermuizen bezocht en is er slechts één Baardvleermuis aangetroffen (mond. med. G. Glas).

Figuur 1. Kasteelpoort Daelenbroek. Foto: S. Jansen.

Een éénduidige soortbepaling kon niet plaatsvinden daar de vleermuizen zich bevonden in spleten in het gewelf. Soortbepaling wordt bij deze twee soorten wel meer achterwege gelaten, daar de determinatie vaak twijfelachtig is. Alleen aan de hand van schedelkenmerken kunnen deze soorten tot nu toe met zekerheid van elkaar worden onderscheiden.

WAARGENOMEN VLEERMUIZEN IN HUN ZOMERBIOTOOP

Baardvleermuis (*Myotis mystacinus/brandtii*)

Er werden twee Baardvleermuizen waargenomen rond de onderaardse gewelven (fig. 5). De waargenomen exemplaren zijn niet tot op de soort te determineren aan de hand van hun geluid.

Tijdens het inventariseren begon het te onweren. We gingen de onderaardse gewelven binnen. Er vloog een Baardvleermuis in het gewelf. Nadat we een tijd niets meer hoorden namen we aan dat hij weg was. We maakten onze zaklampen aan. Maar er vlogen twee Baardvleermuizen in de gewelven. Ze vlogen dus geheel op hun geheugen. Gestoord door het licht vloog het tweetal, nu met geluid, er vandoor.

Dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*)

Toen de Baardvleermuizen waren verdwenen, kwamen twee Dwergvleermuizen de ruimte binnen vliegen en zij schakelden hun sonar eenvoudig uit! Toen het onweer voorbij was vlogen de Dwergvleermuizen met hun sonar weer aan naar buiten.

Er werden vier Dwergvleermuizen waargenomen. Eén vloog boven de gracht, één in de dubbele Amerikaanse-eikenlaan en twee dieren werden boven de onderaardse gewelven waargenomen (figuur 6).

Franjestaart (*Myotis natterii*)

Er werden twee Franjestaarten boven de gracht waargenomen. Opvallend was dat ze zich alleen op een bepaald gedeelte van de gracht ophielden (fig. 7). Hier heeft de gracht de meeste boombegroeiing (zie ook VAN DE COELEN, 1988).

Watervleermuis (*Myotis daubentonii*)

De drie Watervleermuizen die we zagen, vlogen steeds tien centimeter boven de gracht. In tegenstelling tot de Franjestaarten hielden deze zich enkel

Figuur 3. Kasteellaan Daelenbroek. Foto: S. Jansen.

boven het minst begroeide deel van de gracht op (zie fig. 8).

Rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*)

Er werden twee Rosse vleermuizen waargenomen hoog boven de bomen (fig. 9).

Laatvlieger (*Eptesicus serotinus*)

Er werd een Laatvlieger waargenomen in de dubbele eikenlaan (fig. 10). Dit exemplaar is waarschijnlijk afkomstig van een bekende kolonie in de oude dorpskern van Herkenbosch. Deze kolonie bestaat uit zo'n 15 exemplaren.

Grootoorvleermuis (*Plecotis auritus/austriacus*)

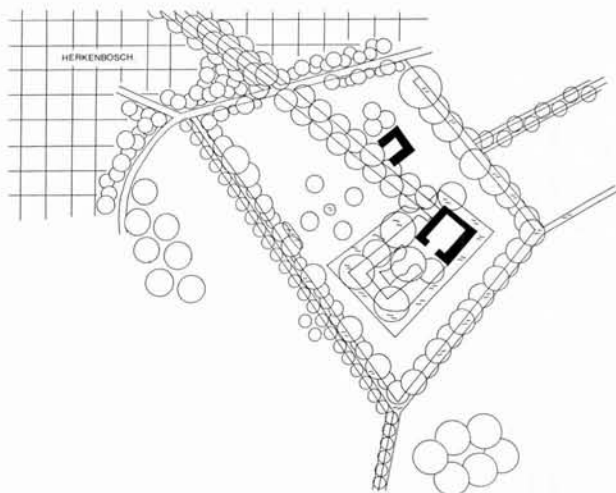
Er werden op verschillende plekken Grootoorvleermuizen waargenomen, in de dubbele eikenlaan (fig. 11) en drie tussen de populierenrijen. Ook zijn

er twee exemplaren rond de bomen in de binnenplaats waargenomen. De Grootoorvleermuizen zijn niet tot op de soort te determineren aan de hand van hun geluid.

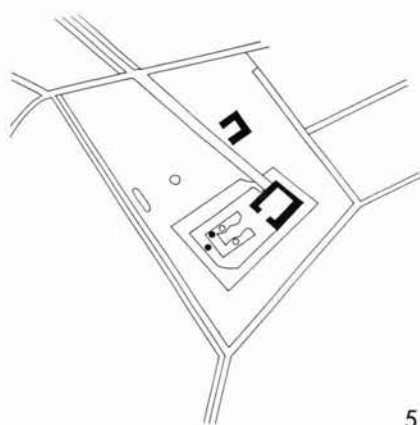
Er is ook een dood exemplaar gevonden (fig. 11): het betrof een Grijs grootoorvleermuis (*Plecotis austriacus*). Hij is te onderscheiden aan het donkere gezichtsmasker en de oordeksels hebben aan de uiteinden duidelijke, afgetekende punten.

CONCLUSIES

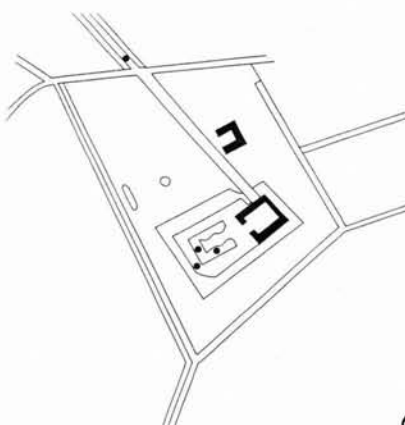
Het gebied is ondanks zijn geringe oppervlakte van groot belang voor vleermuizen. Zowel winter- als zomerbiotoop zijn aanwezig. Door de lintvormige elementen (lanen en plantsoenen) is het kasteel voor de vleermuizen goed

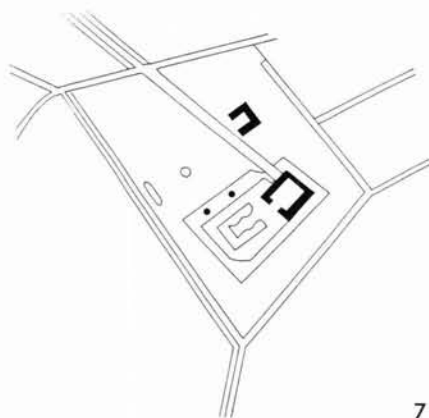
Figuur 4. Situatieschets van het kasteel Daelenbroek en de directe omgeving met de belangrijkste bomen.

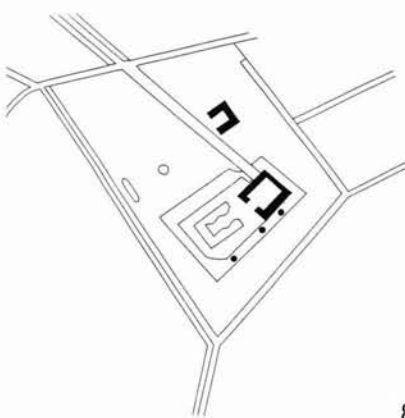
5

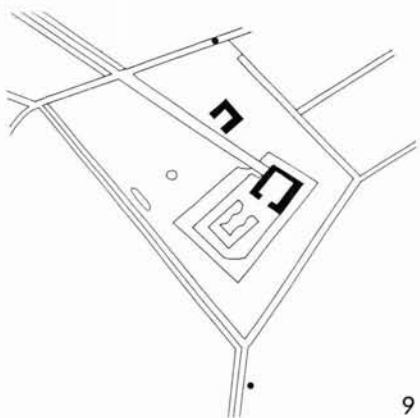
6

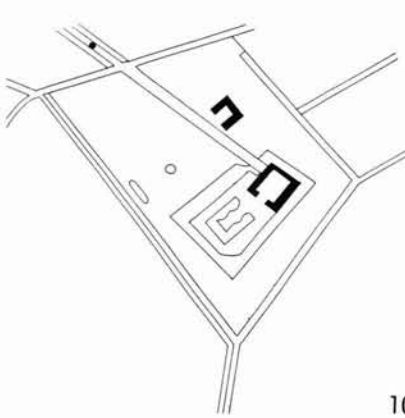
7

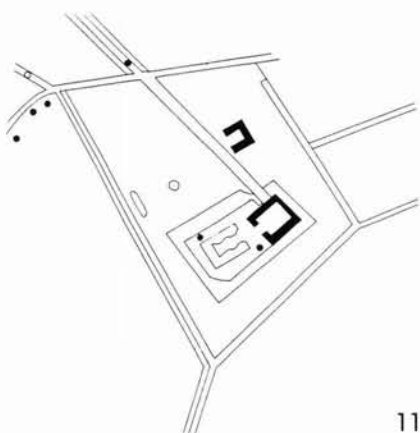
8

9

10

11

Figuur 5. Waargenomen Baardvleermuizen in zomerbiotoop (gesloten bolletje) en in winterverblijf (open bolletje).

Figuur 6. Waargenomen Dwergvleermuizen in zomerbiotoop.

Figuur 7. Waargenomen Franjestaarten in zomerbiotoop.

Figuur 8. Waargenomen Watervleermuizen in zomerbiotoop.

Figuur 9. Waargenomen Rosse vleermuizen in zomerbiotoop.

Figuur 10. Waargenomen Laatvlieger in zomerbiotoop.

Figuur 11. Waargenomen Grootoorvleermuizen in zomerbiotoop (gesloten bolletje) en een doodgevonden Grijs grootoorvleermuis (open bolletje).

te bereiken.

Mogelijk is er een duidelijker verband tussen het aantreffen van bepaalde soorten in hun zomerbiotoop en het overwinteren in nabij gelegen (kleine) objecten, dan over het algemeen wordt gedacht.

MAATREGELEN

Bij het restaureren van historische objecten is er nogal eens te weinig aandacht geschonken aan de ecologische betekenis ervan. Bij een mogelijke restauratie van de gewelven moet men er rekening mee houden dat het winterverblijven zijn van wettelijk beschermde en bedreigde diersoorten. Er kunnen nu al met geringe middelen verbeteringen aangebracht worden, bijvoorbeeld het aanbrengen van houten luiken voor bepaalde tochtgaten, om zodoende een constant binnenklimaat te scheppen, zodat de kans groter wordt dat er ook andere vleermuissoorten van dit verblijf in de winter gebruik van gaan maken.

DANKWOORD

Een woord van dank aan de bewoners (fam. Ter Berg) van het kasteel voor de toestemming 's nachts rond te lopen. Verder danken we de Zoogdierenwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap die ons een QMC mini bat-detector ter beschikking stelde en Jan Buys voor de hulp bij de wintertelling.

SUMMARY

BATS AROUND THE CASTLE OF DAELNBROEK

An inventory was made of the bats in the vicinity of Daelenbroek Castle, in the village of Melick-Herkenbosch, in the Dutch province of Limburg. During the last winter, two bats were found, which could not be fully identified, but belonged to the species *Myotis mystacinus* or *M. brandtii*. During the summer, seven species of bats were found.

LITERATUUR

- COELEN, J. VAN DE, 1988. Zomerwaarnemingen van Franjestaarten. *Natuurhist. Maandbl.* 77 (7/8): 144.
 HELMER, W., H.J.G.A. LIMPENS & W. BONGERS, 1987. Handleiding voor het inventariseren en determineren van Nederlandse vleermuissoorten met behulp van bat-detectors.
 LANGE, R. et al., 1986. Zoogdieren van de Benelux. Herkenning en onderzoek.
 ZOOGDIENENWERKGROEP, 1986. Zoogdieren in Limburg. Een voorlopig verslag. Uitgave Zoogdierenwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht.